

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ»

ІМЕНІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА

Факультет дошкільної, початкової освіти і мистецтв

Кафедра дошкільної та початкової освіти

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

за спеціальністю 012 Дошкільна освіта

на тему:

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ
КОМПЕТЕНЦІЇ ДІТЕЙ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Виконала:

студентка VI курсу, 63 групи

Спеціальності 012

«Дошкільна освіта»

Джола Ольга Анатоліївна

Науковий керівник:

Кошель Анна Павлівна

кандидат педагогічних наук, доцент

Роботу подано до розгляду « ___ » _____ 20__ року.

Студентка _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Науковий керівник _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Рецензент _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Кваліфікаційна робота розглянута на засідання кафедри дошкільної та початкової освіти протокол № _____ від « ___ » _____ 20__ р.

Студентка допускається до захисту даної роботи в екзаменаційній комісії.

Зав. кафедри _____ Ірина ТУРЧИНА
(підпис) (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ДІТЕЙ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	7
1.1. Комунікативна компетентність як ключова складова освіти	7
1.2. Теоретичні засади формування комунікативної компетентності дітей ...	11
1.3. Педагогічні умови формування комунікативної компетентності дітей у дошкільних навчальних закладах.....	22
Висновки до першого розділу	26
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ДІТЕЙ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	28
2.1. Методи дослідження та обґрунтування їх використання.....	28
2.2 Характеристика досліджуваної групи дітей та умов їх навчання.....	35
2.3. Аналіз результатів дослідження та їх інтерпретація	47
Висновок до другого розділу.....	51
ВИСНОВКИ	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	55

ВСТУП

Актуальність дослідження. Комунікативна компетентність є однією з найважливіших, оскільки успішна комунікація з іншими людьми є важливою складовою життєвого досвіду кожної людини.

Дошкільна освіта є ключовим етапом у формуванні особистості дитини, тому важливо, щоб у цей період були створені оптимальні умови для розвитку її комунікативної компетентності. Також, у зв'язку зі зростаючою кількістю дітей, які виховуються в умовах глобалізації, багатокультурності та багатомовності, актуальним стає вивчення педагогічних умов, які сприяють формуванню комунікативної компетентності дітей в закладах дошкільної освіти.

Також, формування комунікативної компетенції дітей є актуальною темою у зв'язку зі зростаючою роллю комунікаційних навичок у сучасному світі. Крім того, у зв'язку з пандемією COVID –19, дошкільні заклади стали стикатися з новими викликами у галузі комунікації, такими як віддалене навчання та зменшення кількості особистих контактів. Тому, вивчення педагогічних умов формування комунікативної компетенції дітей у закладах дошкільної освіти є дуже актуальною та важливою темою для дослідження.

Теоретико-методологічна основа роботи. Таким чином, основою даної роботи є теоретичний аналіз наукових праць, які присвячені проблемі формування комунікативної компетентності дітей дошкільного віку. Зокрема, у роботі були проаналізовані труди вітчизняних та зарубіжних науковців, які досліджували дану тему.

Особлива увага була приділена роботам вітчизняних педагогів, які зосереджувалися на проблемі розвитку комунікативної компетентності дітей у дошкільних закладах. До них належать праці О. Кучай, О. Пометун, А. Богуш, А. Пасічніченко та інших.

Зокрема, у роботі було використано концепцію О. Мудрик щодо розвитку мовлення дошкільників, а саме: мовленнєва культура дошкільника, мовленнєвий розвиток дитини, психолого –педагогічні умови розвитку мовлення, ефективність педагогічного впливу на мовленнєвий розвиток дитини.

Отже, теоретико –методологічна основа роботи заснована на комплексному аналізі наукових праць вітчизняних, що дозволяє визначити перспективні напрями дослідження та визначити ефективні педагогічні умови формування комунікативної компетентності дітей у дошкільних закладах.

Практичне значення роботи практичне значення роботи полягає в тому, що вона може стати корисною для педагогів дошкільних закладів у покращенні якості виховно –навчального процесу та в формуванні комунікативної компетенції дітей.

Об’єкт дослідження: процес формування комунікативної компетенції дітей у закладах дошкільної освіти.

Предмет дослідження: педагогічні умови формування комунікативної компетенції дітей у закладі дошкільної освіти.

Мета дослідження: встановлення ефективних методів, прийомів та технологій, які допоможуть підвищити рівень комунікативної компетентності дітей, що навчаються в дошкільних закладах.

Відповідно до зазначеної мети дослідження поставлено наступні **завдання:**

1. Дослідити наукові джерела щодо поняття комунікативної компетенції дітей дошкільного віку та педагогічних умов її формування.
2. Визначити рівень комунікативної компетенції дітей дошкільного віку в закладі дошкільної освіти та проблемні аспекти її формування.
3. Розробити та апробувати педагогічні умови, спрямовані на формування комунікативної компетенції дітей в закладі дошкільної освіти.

4. Оцінити ефективність запропонованих педагогічних умов за результатами експерименту та порівняти їх з традиційними підходами до формування комунікативної компетенції.

5. Сформулювати рекомендації щодо вдосконалення педагогічної практики в закладах дошкільної освіти з метою ефективного формування комунікативної компетенції дітей.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених задач були використані такі методи:

- 1) теоретичні методи – науковий аналіз, абстрагування, синтез, систематизація;
- 2) емпіричні методи – аналіз діяльності дошкільників

Структура роботи зумовлена логікою дослідження і складається зі вступу, двох розділів, списку використаних джерел (30 найменувань) та додатків.

Загальний обсяг роботи – 58 сторінки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ДІТЕЙ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

1.1. Комунікативна компетентність як ключова складова освіти

У сучасному світі комунікативна компетентність є однією з найважливіших складових освіти, яка дозволяє дитині ефективно спілкуватися, здійснювати взаємодію зі світом і успішно вирішувати життєві завдання. Комунікативна компетентність є комплексною складовою, що включає в себе знання, вміння та навички, які необхідні для успішного спілкування.

Мовленнєві навички є ключовими для розвитку здатності вирішувати життєві проблеми, формування яких залежить від індивідуально – особистісних особливостей дитини та умов навколишнього середовища.

З різних причин, таких як розширення ЄС, старіння населення, високий рівень безробіття та пов'язаний з ним ризик соціальної ізоляції, європейські країни почали уважніше придивлятися до базових навичок, які знадобляться дорослим у майбутньому. Дослідники дійшли висновку, що заходи повинні виходити за рамки визначення необхідних ключових компетенцій і включати в себе процес їх формування, щоб гарантувати, що вони можуть бути легко набуті всіма. Нерівномірне набуття базових компетентностей сьогодні «розглядається як основна причина соціального поділу та нерівності доходів, що призводить до маргіналізації і, зрештою, соціальної ізоляції»[1].

Для того, щоб компетентність була визнана «ключовою», «базовою» або «суттєвою», вона має бути необхідною та корисною для особистості та суспільства в цілому, бути добре інтегрованою в різні соціальні мережі та залишатися незалежною та ефективною як особистість як у знайомому, так і в новому та непередбачуваному середовищі. Вони повинні бути здатними залишатися незалежними та ефективними як особистості не лише у звичному середовищі, але й у нових та непередбачуваних умовах. Нарешті, оскільки всі параметри можуть змінюватися, ключові компетентності повинні дозволяти

людям постійно оновлювати свої знання та навички, щоб йти в ногу з останніми досягненнями[1].

Базовий компонент дошкільної освіти визначає, що комунікативна компетентність – це інтегроване використання вербальних і невербальних засобів для спілкування, спілкування в конкретних соціально-побутових ситуаціях, вміння орієнтуватися в комунікативних ситуаціях та комунікативна активність. Комунікативній компетенції, як і іншим мовним навичкам, слід навчати з раннього віку. Діти повинні набути мовних знань, умінь і навичок, необхідних для спілкування, ще до початку навчання в школі [4].

У дошкільному віці формування комунікативної компетентності має велике значення, оскільки саме на цьому етапі формується основа для подальшого розвитку цієї складової особистості. В дошкільних закладах вихователі повинні створити такі умови, щоб дитина змогла вільно і впевнено висловлювати свої думки, використовуючи різні мовні форми, розвивати навички ефективного комунікації та сприймання інформації.

Мовленнєва компетенція розуміється як здатність вільно висловлювати свої бажання і наміри, пояснювати свої дії та їх значення за допомогою поєднання вербальних і невербальних засобів (жесту, імітації, пантоміми). Мовленнєва компетенція включає вміння розуміти зміст і основну думку усних і писемних висловлювань, вміння взаємодіяти відповідно до правил мовленнєвого етикету, вміння формувати комунікативно завершені та зв'язні усні й писемні висловлювання, що відображають знання, думки, почуття та наміри дитини з приводу теми розмови, вміння взаємодіяти з іншими та відповідно структурувати висловлювання[4].

Мовленнєва компетенція тісно пов'язана з соціальною компетенцією і складається з мотиваційного, когнітивного та поведінкового компонентів. Мотиваційний компонент включає насамперед ставлення до іншої людини, когнітивний – знання про іншу людину та здатність розуміти її, а поведінковий – вміння обирати засоби спілкування відповідно до ситуації.

Соціальна компетентність передбачає вміння просити і пропонувати допомогу, знати і відчувати власну компетентність, брати участь у соціальній діяльності та не втручатися в поведінку інших [7].

Слід враховувати, що формування потреб, мотивів, ставлень і ціннісних орієнтацій відбувається взаємопов'язано, особливо в дошкільному віці, одночасно в процесі засвоєння як форм комунікативної взаємодії, так і засобів спілкування. Все це відображається на потенціалі самовираження в будь-якій діяльності, пов'язаній зі спілкуванням (практичній, ігровій та пізнавальній). Набуття необхідного рівня мовленнєвих навичок впливає на успішність взаємодії дитини зі світом. Орієнтація на розвиток мотиваційної сфери особистості дає можливість задіяти психічні резерви дитини, її вікові здібності та природні можливості [7].

Іншим аспектом цього питання є комунікативні навички, які є фундаментальним елементом, який полегшує та уможлиблює розвиток мовної, розумової та пізнавальної діяльності. Вона формує ставлення до навколишнього світу, поведінкові реакції, особистісні якості та вміння спілкуватися в усній і письмовій формі, вміння слухати. Навчити дошкільників ставити запитання, обговорювати побачене й почуте, а також точно коментувати те, що говорять інші, коментувати, співпереживати, обговорювати і давати зворотний зв'язок на висловлювання інших співрозмовників, оцінювати та надавати рефлексивний зворотний зв'язок, вміти “слухати” те, що хоче сказати співрозмовник – це все формування комунікативної компетентності. Воно здійснюється за допомогою різних підходів, таких як компетентнісний, особистісно-орієнтований та креативний.

Комунікативна компетентність включає в себе наступні складові:

– мовленнєва компетентність, яка включає в себе знання граматики та лексики мови, вміння будувати текст, розвивати дикцію і інші мовні навички.

– соціокультурна компетентність, яка дозволяє дитині розуміти та поважати культурні особливості інших людей, що має важливе значення для ефективної комунікації в різних культурних середовищах.

– когнітивна компетентність, яка означає здатність дитини аналізувати інформацію, визначати її значення та використовувати її для рішення різноманітних ситуацій.

Мовленнєві навички дітей в різноманітних обставинах та ситуаціях спілкування потребують системного та комплексного підходу з урахуванням індивідуальних особливостей та здібностей. Комунікативний досвід дітей 4-5 років, які вступають до закладів дошкільної освіти, обмежений спілкуванням з батьками та окремими особами і є недостатнім для накопичення необхідного інструментарію для успішної комунікації та розвитку, як зазначає М.О. Супрун (2018), «формування різних рис особистості є складним і відбувається одночасно, тому педагогічні впливи (взаємодії між учасниками освітнього процесу) мають бути комплексними)». Якщо дітям надавати можливість реалізовувати маленькі успіхи у взаємодії з іншими, підтримувати їхні перші спроби спілкування за допомогою доступних мовних засобів і надавати всебічну підтримку в усіх аспектах спілкування, це сприятиме розвитку їхньої пізнавальної активності, допоможе їм досліджувати навколишнє середовище і набувати нових навичок. Це дає їм змогу використовувати мову як засіб здобуття знань.

Подолання внутрішніх і зовнішніх бар'єрів на шляху розвитку комунікації та формування мовних навичок вимагає розробки системного, комплексного та індивідуального підходу, який враховує індивідуальні симптоми та здібності дитини, а також адаптацію та зміни в навколишньому середовищі.

1.2 Теоретичні засади формування комунікативної компетентності дітей

Для того, щоб визначити сутність поняття та структуру комунікативної компетентності, необхідно вирішити проблему співвідношення понять «компетенція» та «компетентність».

У сучасній психології поняття «компетентність» знаходиться в активній розробці, уточнюється, доповнюється і розширюється, досліджуються шляхи і методи формування поняття.

У словниках іноземних мов зазначено, що «компетенція [лат. *competens* (*competentis*) – правильний, відповідний] – обізнаність, знання, авторитет» [29].

У великому тлумачному словнику української мови компетентність – це «властивість у значенні компетентний, тямущий, кваліфікований» [34].

Нам імпонує визначення компетентності за І. Зимньою. Вона розуміє компетентність як інтелектуальну та особистісно визначену соціальну і професійну життєдіяльність людини, що ґрунтується на знаннях і компетенціях [6]. Щодо базових компетентностей, то на основі аналізу існує різні підходи до їх класифікацій. І. Зимня поділяє їх на три види – компетентності особистості як активного суб'єкта – особистісно – суб'єктні компетентності; – компетентності, пов'язані зі сферою спілкування та взаємодії особистості з іншими – соціально – комунікативні компетентності; – компетентності, що характеризують усі види і форми діяльності людини – професійні компетентності [6].

Значного поширення набуло визначення компетентності як «сукупності знань і вмінь, необхідних для ефективної діяльності: вміння аналізувати, передбачати наслідки діяльності, використовувати інформацію» [17].

З точки зору лінгвістичної інтерпретації, поняття «компетентність» тлумачиться у словниках як «набуття знань, за допомогою яких можна судити про щось», «освіченість, законність», «повноваження, повне право».

Компетентність (лат. *competentis* – компетентний) – це сукупність знань, умінь і навичок, сформованих у процесі вивчення мови, і є суспільно визнаним рівнем знань, умінь, навичок і ставлень у певній галузі людської діяльності[13].

Так, О. Кучай під поняттям «компетентність» розуміє сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок і способів діяльності), які визначаються для певної сукупності об'єктів і процесів та є необхідними для здійснення якісної і продуктивної діяльності щодо них [25];

О. Пометун визначає такі аспекти цього поняття готовність до цілепокладання, готовність до оцінювання, готовність до дії та готовність до мислення [20];

Відповідно до категоріального аналізу, «компетенція» є похідним від «компетентності», що означає сферу застосування знань, умінь і навичок особи, тоді як «компетентність» являє собою їхню сукупність і систематизацію.

Зазначено, що для того, щоб встановити взаємозв'язок між поняттями «компетентність» і «компетенція», необхідно розрізнити ці два поняття. Компетенція визначається як вимога, встановлена конкретною установою, організацією або урядом щодо знань, навичок і здібностей, якими повинна володіти особа для успішної роботи в тій сфері, в якій відбувається діяльність. Компетентність – це також особистісна характеристика, набута в результаті навчання, яка визначає якісний рівень знань, умінь і навичок та здатність застосовувати їх на основі власного досвіду під час виконання певної діяльності. Якщо компетенція пов'язана з конкретною діяльністю, то компетентність – з особистістю, її внутрішніми якостями та здібностями.

А. Пасічніченко детально аналізує поняття «комунікативна компетентність». Вона трактує її як здатність особистості орієнтуватися в комунікативних ситуаціях на основі знань і чуттєвого досвіду та вільно користуватися вербальними і невербальними засобами спілкування. Дослідниця зазначає, що для формування комунікативної компетентності

необхідна соціально – психологічна підготовка, тобто можливості навчитися спілкуватися [30]. Сюди також входить здатність дитини формувати так званий міжособистісний простір у процесі ініціативної та активної комунікації з іншими людьми.

Такі науковці, як Ю. Жуков, Л. Петровська використовують це поняття як синонім "комунікативної компетентності". На їхню думку, це здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з людьми [14].

В. Луговий визначає комунікативну компетентність у двох аспектах:

- орієнтація особистості в різних комунікативних ситуаціях на основі знань і чуттєвого досвіду;
- здатність розуміти себе та інших і ефективно взаємодіяти з іншими в постійно мінливих психічних станах, міжособистісних і соціальних ситуаціях [27].

На думку О. Мудрик, комунікативна компетентність характеризується наступним чином:

- Адаптація поведінки до контексту людських стосунків;
- Знання правил спілкування, вміння адаптуватися та гнучкість у застосуванні цих знань;
- Комунікативна компетентність стосується не окремих людей, а стосунків[27].

Загальною метою дошкільної освіти є цілісний розвиток дитини та формування основ її особистісної культури. Ця мета досягається через інтеграцію компонентів дошкільної освіти. Однією зі складових дошкільної освіти є формування та розвиток комунікативних навичок дитини.

Комунікативна компетентність дітей дошкільного віку – один із найскладніших видів дитячої творчості. Слово є важливим компонентом дитячої діяльності. Слова збагачують рухи рук, стимулюють мислення та уяву, сприяють формуванню нових словесних образів. Слово і зображення є однаково важливими засобами створення художніх образів, вираження

ситуацій та емоцій, відображення самостійного мислення дитини [**Ошибка!** **Источник ссылки не найден.**].

Комунікативні навички мають велике значення для дітей дошкільного віку. Ця характеристика є природною для дітей, важливим засобом самовираження та реалізації і проявляється в різних видах діяльності: пізнавальній діяльності, впорядковуючи та систематизуючи свої думки про навколишнє середовище за допомогою міркувань, описів та запитань; художній та мовній діяльності – наприклад, у спонтанному створенні дитячих історій, оповідань та віршів, а також в участі в мовних іграх (дражнилки, лічилки, віршики, загадки, заклички тощо).

Мовленнєвий розвиток у дітей дошкільного віку є складним психологічним процесом і передбачає більше, ніж просто відтворення почутих слів. Він залежить від того, наскільки сформовані знання, вміння та навички дитини і проявляється як соціальна та інтелектуальна активність у середовищі дорослих та однолітків. Для того, щоб створити оптимальні умови для розвитку мовлення у дітей дошкільного віку, педагоги повинні використовувати різні форми роботи, такі як ігри, проблемні ситуації і, звичайно ж, заняття[5].

Неможливо уявити собі належний рівень компетентності людини без володіння мовою. Відомий педагог Костянтин Ушинський стверджує, що рідна мова є основою розумового розвитку та скарбницею всіх знань. Оволодіваючи мовленням, вивчаючи мову, дитина засвоює систему знань, суспільно прийняті норми поведінки — основу її життєвої компетентності, тобто, за словами Олени Кононко, заступника директора Інституту проблем виховання АПН України, доктора педагогічних наук, «людина опановує науку і мистецтво жити серед інших». З огляду на це, питання мовленнєвого розвитку дітей завжди було одним із головних завдань дошкільної освіти. Сьогодні головною метою дошкільної мовної освіти є виховання мовної особистості.

Розвиток цих якостей починається з уміння дитини спілкуватися з іншими відповідно до встановленого етикету. У повсякденному житті діти спостерігають і наслідують приклади спілкування дорослих, дітей та інших людей. Приклади комунікативної поведінки повинні характеризуватися широким спектром емоцій та інтонаційного забарвлення. Діти старшого дошкільного віку особливо чутливі до мовлення та граматичної структури і дуже критично ставляться до того, що говорять інші та вони самі. Вони вже усвідомлюють мовленнєві помилки і продовжують опановувати граматичні форми, з якими у них виникають труднощі.

З самого раннього віку діти вчаться вибирати два слова і узгоджувати їх між собою в загальному потоці мовлення, поступово збільшуючи кількість інших слів, які відповідають граматичним нормам. Зрештою, покращуючи вимову, розширюючи словниковий запас і підвищуючи граматичну компетентність, дошкільнята опановують мовленнєві засоби та комунікативну поведінку, які формують «обличчя» індивідуального мовлення. Так формується індивідуальність мовлення.

Оскільки діти проводять багато часу в дошкільних закладах, їхніми основними партнерами у спілкуванні є однолітки та педагоги. Вербальні обміни часто відбуваються в повсякденному житті та в іграх, де діти не тільки використовують клішовану мову, а й створюють власний синтаксис. Такий етикет почав формуватися дуже давно, іноді усталені форми зберігалися, іноді набували нових, сучасних рис.

Незважаючи на велику кількість досліджень, присвячених розвитку мовних і комунікативних навичок дітей за допомогою книжок – картинок, не існує джерел, які б чітко визначали специфічні характеристики різних типів книжок-картинок (у тому числі й сучасних).

Автори та редактори багатьох видань не враховують вікові та психологічні особливості дітей дошкільного віку. Досліджень, присвячених методиці роботи з сучасними книжками-картинками, недостатньо, вони

акцентують увагу на окремих аспектах, але не дають цілісного уявлення про потенціал цього освітнього інструменту.

Одним із ключових напрямів у Базовому компоненті дошкільної освіти (БКДО) є розвиток у дітей дошкільного віку здатності висловлювати свої потреби та наміри, пояснювати свою поведінку вербальними та невербальними способами, що є показником комунікативної компетентності дітей [2]. Інший аспект цього питання полягає в тому, що комунікативна компетентність є фундаментальним елементом, який полегшує та уможливорює розвиток мовленнєвої, розумової та пізнавальної діяльності, що формує ставлення до навколишнього світу, поведінкові реакції та особистість, і проявляється в умінні спілкуватися та слухати. У дітей дошкільного віку розвивається вміння ставити запитання, обговорювати побачене і почуте, робити коректні коментарі до того, що говорять інші співрозмовники, співпереживати, обговорювати, оцінювати, висловлювати рефлексивні враження та «слухати» співрозмовника.

Формування комунікативної компетентності реалізується через різні підходи: компетентнісного, особистісно орієнтованого та діяльнісного. Спілкування є ключовим чинником формування комунікативної компетентності, адже воно гарантує як самостійну і творчу діяльність індивіда, так і особистісний розвиток особистості в цілому). До критеріїв оцінювання сформованості комунікативної компетентності відносять здатність дитини успішно діяти в проблемних ситуаціях та швидко адаптуватися до інформаційного середовища; на думку А. Богуш, до показників комунікативної компетентності належать уміння використовувати вербальні та невербальні засоби з метою спілкування в певних соціально – побутових ситуаціях. Вільне використання цих засобів передбачає здатність до режисури комунікативних ситуацій та самостійність у спілкуванні.

Отже, під комунікативною компетентністю розуміють здатність встановлювати і підтримувати необхідний контакт з іншими людьми, а також специфічні знання, навички та вміння, що забезпечують ефективну

комунікацію. Вона означає здатність змінювати глибину і сферу спілкування, розуміти і бути зрозумілим людиною, з якою спілкуєшся. Комунікативна компетентність є результатом досвіду спілкування між людьми, оскільки формується в безпосередній взаємодії.

Комунікативна компетентність – це частина комунікативної культури людини та система якостей особистості:

- 1) Креативне мислення (нестандартне та гнучке мислення);
- 2) Вербальна культура (структура письмового висловлювання, простота і ясність викладу, образність висловлювання і чітка аргументація, тон голосу, динаміка голосу, швидкість, інтонація і, звичайно ж, хороша дикція, відповідна до комунікативної ситуації);
- 3) Культура ставлення до спілкування та психоемоційна гармонія свого настрою;
- 4) Культура гнучкості жестів і рухів (наприклад, самоуправління психофізичним напруженням і розслабленням, активна самоактивація).
- 5) Культура сприйняття комунікативних дій партнера по спілкуванню;
- 6) Культура емоцій (як прояв емоційно – оцінного мислення у спілкуванні)[10].

І. Барахович виокремлює три складові комунікативної компетенції – лінгвістичну, соціолінгвістичну та прагматичну – і класифікує їх як знання, навички та вміння [12].

Т. Постоян виділяє два компоненти комунікативної компетентності. Перший компонент включає комунікативні цінності, мотивацію комунікатора та комунікативні потреби. Другий компонент складається з двох складових: поведінка під час акту комунікації (комунікативні навички) та знання про комунікацію[33].

Згідно з «Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти», комунікативна компетенція складається з трьох компонентів: лінгвістичного, соціолінгвістичного та прагматичного [15].

О. Марущак визначає комунікативну компетентність дітей як «здатність формувати основу мотивації та ціннісних орієнтацій до спілкування; здатність набувати і застосовувати мовні знання, уміння і навички; здатність встановлювати і підтримувати контакт з іншими людьми, використовуючи різні форми взаємодії; здатність ефективно працювати в групах; здатність виконувати різні комунікативні дії». Він визначає їх як «базові якості особистості, що проявляються у здатності опановувати соціальні ролі» [24].

На думку Алли Богуш, комунікативна компетентність є результатом як мовної, так і мовленнєвої компетенції, поєднання вербальних і невербальних засобів у комунікативних цілях, спілкування в конкретних соціальних і повсякденних ситуаціях, вміння керувати ситуаціями спілкування, ініціативність у спілкуванні[6].

Результати аналізу поняття комунікативної компетентності представлені нижче у табл. 1.1.

Таблиця 1.1.

Аналіз сутності поняття комунікативної компетентності

Автор, джерело визначення	Зміст поняття	Ключові смислові одиниці
Базовий компонент дошкільної освіти / [авт. кол –в: Богуш А.М., Беленька Г.В., Богініч О.Л. та ін.]. – К.: Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України), 2012. – 26 с.	Спілкування в конкретних соціально – побутових ситуаціях, навички орієнтування в ситуаціях спілкування, ініціативність у спілкуванні.	Вербальні та невербальні засоби, комунікація та навички, ініціативність
Ляшенко І. В. Компонентний аналіз комунікативної компетенції	Особистісна орієнтація в різних ситуаціях спілкування на основі	Орієнтація, комунікація, чуттєвий досвід,

<p>майбутніх юристів [Електронний ресурс] / І. В. Ляшенко // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2014. – № 1. – Режим доступу: http://irbis_nbuv.gov.ua/cgibin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe</p>	<p>знань і чуттєвого досвіду; здатність розуміти себе та інших у контексті постійно мінливих психічних станів, міжособистісних і соціальних ситуацій та ефективно взаємодіяти з навколишнім середовищем.</p>	<p>компетентність, взаємодія, міжособистісні та соціальні ситуації.</p>
<p>Марущак О.М. Формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами дитячої періодики: Методичні рекомендації / О. М. Марущак. – Житомир: Видво ЖДУ ім. І. Франка, 2017. – 134 с.</p>	<p>Базові якості особистості проявляються у здатності мотивувати спілкування та формувати основу цінностей; набутті та застосуванні мовних знань, умінь і навичок може ефективно працювати в групах і виконувати різні соціальні ролі.</p>	<p>Внутрішні якості, компетенції, комунікація, граматики, навички, взаємодія, соціальні ролі</p>
<p>Зимня І. А. Лінгвопсихологія мовної діяльності. М., 2001. 267 с.</p>	<p>Рівень компетентності соціальної взаємодії, необхідний для того, щоб людина могла добре функціонувати в даному суспільстві в межах</p>	<p>Рівень освіти, взаємодія та соціальний статус.</p>

		свої компетенції та соціального статусу, здатність добре функціонувати в певному суспільстві.	
1. Кучай О.В. Компетенція і компетентність. Рідна школа. 2009. №11. С. 44 – 48.		Сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок і способів діяльності), які визначаються для певної сукупності об'єктів і процесів та є необхідними для здійснення якісної і продуктивної діяльності щодо них	Взаємодія, соціальні навички, комунікація
Богуш А.М., Гавриш Н.В. Мовленнєва робота з дошкільниками: шляхи оптимізації. Вихователь методист дошкільного закладу. 2013. № 3. С. 4–14.		Комунікативна компетентність є результатом як мовної, так і мовленнєвої компетенції, поєднання вербальних і невербальних засобів у комунікативних цілях, спілкування в конкретних соціальних і повсякденних ситуаціях, вміння керувати	Компетентність, взаємодія, соціальні ролі

	ситуаціями спілкування, ініціативність у спілкуванні	
--	--	--

На основі узагальнення основних смислових одиниць вважаємо, що поняття «комунікативна компетентність» включає в себе комунікативну культуру, володіння мовою, знання мови, тобто володіння граматичними, лексичними та орфографічними навичками, вміння усно спілкуватися з іншими людьми, спілкуватися з іншими, вміти організувати усне мовлення за певних соціальних умов, вміти керувати ситуаціями спілкування та ініціювати спілкування.

Базовим компонентом дошкільної освіти визначено, що метою сучасного навчання мови на дошкільному етапі є формування у дітей комунікативно-мовленнєвої компетентності, тобто здатності висловлювати свої бажання та наміри, пояснювати свої дії та поведінку, їх значення вербальними та невербальними засобами. Відповідно, показником компетентності є здатність дитини спілкуватися з іншими в різних життєвих ситуаціях [4].

У дошкільній освітній практиці існує суперечність між розумінням важливості спілкування для духовного розвитку особистості дитини та невирішеністю проблеми формування самого спілкування як діяльності. Формування спілкування в дошкільній освіті підміняється розвитком мовленнєвих компонентів і обмежує можливості гармонійного розвитку особистості через формування широкого спектру комунікативних компетенцій, таких як уміння аналізувати комунікативні ситуації, сприймати і відтворювати емоційну та контекстну інформацію.

Основними принципами формування комунікативної компетентності у дітей дошкільного віку є:

- мотивація навчання
- заохочення та розвиток творчої активності дитини;

- створення сприятливої емоційної атмосфери;
- пізнавальна діяльність та її зв'язок з різними видами практичної діяльності дитини.

Спілкування не лише дає можливість дітям набувати досвіду, а й створює необхідні умови для реалізації їхньої індивідуальності на шляху до спільної мети і, що найважливіше, спонукає ділитися своїм досвідом, виявляти увагу, повагу, зацікавленість і компетентність у людях. У 1970-х роках М. Каган підкреслював, що розвиток особистості починається з навчання та оволодіння механізмами комунікативної діяльності [28].

Дошкільники з добре розвиненими комунікативними навичками потребують контакту та взаємодії з однолітками і дорослими [32].

Отже, діти не народжуються з комунікативними навичками, вони набувають їх під час навчання і виховання вдома та в дошкільних закладах і розвивають протягом усього життя. Важливу роль у розвитку комунікативних навичок відіграють педагоги. Основою комунікативного розвитку дитини дошкільного віку є вміння слухати, розуміти, досліджувати, висловлювати та структурувати усне мовлення, а також шукати та аналізувати інформацію для задоволення своїх потреб. Розвиток комунікативних компетенцій дітей є цілісним формуванням особистості і передбачає створення міжособистісно-комунікативних взаємодій, які сприяють індивідуальній активності дошкільників.

Процес формування комунікативної компетентності у дітей дошкільного віку починається з розвитку усного мовлення. Для цього необхідно розвивати навички аудіювання, а потім навички говоріння, яке включає в себе як діалог, так і монолог.

1.3 Педагогічні умови формування комунікативної компетентності дітей у дошкільних навчальних закладах

На нашу думку, формуванню комунікативної компетентності дітей дошкільного віку може сприяти розробка та впровадження педагогічних

умов, які складаються з низки взаємопов'язаних компонентів, а також розробка методики їх формування та вдосконалення.

Умови – це явища, які є причинами або створюють можливість їхньої дії, і цей зв'язок зумовлений наслідками. Саме умови визначають доцільність впливу тих чи інших засобів у процесі формування концепту [19].

Педагогічні умови – це зовнішні чинники, які діють через внутрішні мотиви і формуються самостійно в результаті зовнішніх впливів; зовнішні причини опосередковуються внутрішніми змінними зв'язками і протиріччями, що утворюють умови, необхідні для розвитку особистості. Таким чином, розподіл педагогічних умов підвищує їх суб'єктність, пізнавальну активність та зацікавленість.

У широкому розумінні термін «освітні умови» можна визначити наступним чином – сукупність заходів і кінцевий результат соціальних та освітніх процесів на відповідному етапі розвитку суспільства [36].

У формуванні комунікативної культури дітей дошкільного віку особливе місце посідають педагогічні умови, які стимулюють мовленнєву діяльність дітей, підтримують розвиток їхньої комунікативної компетенції та допомагають засвоїти мовні норми, що гарантують культуру міжособистісного спілкування. Ми вважаємо, що визначені та розроблені педагогічні умови можуть бути ефективним інструментом у формуванні комунікативної культури дітей старшого дошкільного віку.

Основою розвитку комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку є: мовний і мовленнєвий розвиток та розвиток мовлення дітей з використанням формул мовленнєвого етикету.

Пояснимо кожну з цих умов навчання.

Першою освітньою вимогою є розвиток мовлення та мовленнєвих навичок, які складають основу комунікативного розвитку дітей дошкільного віку.

Базовий компонент дошкільної освіти визначає «Мовлення дитини» як освітню галузь і представлений «мовленнєвою компетенцією» (здатність

висловлювати свої заперечення, думки, враження тощо в усіх формах мовленнєвого спілкування за допомогою вербальних, невербальних та інших засобів), «художньою компетенцією» та «мовленнєво–комунікативною компетенцією» (здатність конструктивно взаємодіяти з однолітками та дорослими в різних формах). Комунікативна компетентність передбачає розвиток таких компетенцій: здатність розуміти та розповідати про емоційні стани однолітків і дорослих (наприклад, веселий, сумний, злий, впертий); здатність здобувати інформацію, необхідну для спілкування; здатність слухати інших; здатність поважати думки та інтереси інших; здатність співвідносити власні бажання та прагнення з інтересами інших; здатність не сваритися; здатність уникати конфліктів; здатність спокійно реагувати на ситуації [2].

Комунікативна компетентність розвивається в процесі опанування дітьми всіх освітніх галузей і формується через спільну діяльність дорослих і дітей та через самостійну роботу дітей у межах мовленнєвої діяльності для розв'язання освітніх завдань і створення середовища для мовленнєвого розвитку.

Третя виховна вимога – збагачувати мовлення дітей хорошими манерами.

У дошкільній освіті мовленнєвий розвиток дітей поділяється на окремі напрямки: соціальний та комунікативний розвиток. Соціально – комунікативний розвиток має велике значення в дошкільній освіті. Він включає оволодіння мовою як засобом спілкування і культури, збагачення активного словника, розвиток зв'язного і граматично правильного діалогічного та монологічного мовлення, розвиток мовної творчості, розвиток культури звуковимови та інтонації мовлення, фонематичного слуху, уявлення про книжкову культуру і дитячу літературу, різні жанри дитячої літератури та формування звукової аналітико-синтетичної діяльності як передумови для навчання читання і письма[33].

Існують різні способи розвитку комунікативної культури дітей дошкільного віку. Їх можна умовно поділити на три групи: візуальні, мовні та практичні, які забезпечують ефективну взаємодію та правильне розуміння людей у процесі спілкування та спільної діяльності. Культура спілкування є однією з ключових умов розвитку, індивідуалізації, соціалізації та формування особистості дитини. Коли культура спілкування сформована і дитина готова до взаємодії з навколишнім світом, вона зможе легко впоратися з усіма труднощами, подолати боязкість, сором'язливість – якості, які впливають на формування доброзичливих відносин з оточуючими – і забезпечити успішність спільної діяльності.

Дошкільні навчальні заклади є першою і найважливішою ланкою в усій системі освіти дітей. Тому в сучасній дошкільній освіті процес мовленнєвого розвитку та розвиток комунікативної культури вважаються загальною основою виховання та навчання дитини. У часи великих соціальних змін діяльність, озброєна різними освітніми технологіями, надає простір для створення унікальних освітніх ситуацій, в яких спілкування і комунікативна діяльність вирішують низку надзвичайно серйозних завдань. Діти вчаться працювати в команді, отримують цінний досвід через взаємодію з іншими, засвоюють моделі соціальної поведінки, практикують моральну поведінку, вчаться дружити, співпереживати і допомагати один одному. Різні види дитячої діяльності організуються з використанням різних форм і методів для розвитку комунікативних навичок і культури спілкування дітей. Це має велику виховну цінність з пізнавальної, естетичної та педагогічної точки зору [4].

Мовленнєве спілкування є універсальною умовою розвитку особистості в дошкільному віці. Спільна робота фахівців дошкільної освіти та батьків сприяє розвитку мовленнєвої потреби дитини та має значний вплив на формування культури мовленнєвого спілкування.

Визначення рівня сформованості комунікативної компетенції та навичок дітей дошкільного віку ґрунтується на постійному спостереженні за

вільною самостійною грою, врахуванні особливостей поведінки дітей у процесі ігрової діяльності. Педагогічні умови формування комунікативної культури дітей старшого дошкільного віку – це чинники, які стимулюють і активізують мовленнєву діяльність дитини, сприяють розвитку комунікативної компетентності та засвоєнню мовних норм, що гарантують культуру міжособистісного спілкування.

Висновки до першого розділу

У першому розділі «Теоретичні аспекти формування комунікативної компетентності дітей в закладі дошкільної освіти» проаналізовано комунікативну компетентність як ключову складову освіти; досліджено теоретичні засади формування комунікативної компетентності дітей дошкільного віку; визначено педагогічні умови у формуванні комунікативної компетентності та культури у дітей закладу дошкільної освіти.

Базовий компонент дошкільної освіти визначає комунікативну компетентність як інтегроване використання вербальних і невербальних засобів спілкування, спілкування в конкретних соціальних і побутових ситуаціях, здатність керувати комунікативними ситуаціями та комунікативною діяльністю. Комунікативної компетенції, як і інших мовних навичок, слід навчати з раннього віку. Діти повинні набути мовних знань, умінь і навичок, необхідних для спілкування, ще до шкільного віку.

Формування комунікативної компетенції є дуже важливим у дошкільний період. Педагоги повинні створити умови для того, щоб діти дошкільного віку могли впевнено і вільно висловлювати свої думки, використовуючи різні форми мови, розвивати навички ефективного спілкування та обізнаності з інформацією.

Визначення сутності поняття та структури комунікативної компетентності передбачало вирішення питання співвідношення двох понять

– «компетентності» та «компетенції». Категорійний аналіз показав, що «компетенція» є похідним поняттям від «компетентності» і означає сферу застосування знань, умінь і навичок людини, а «компетентність» представляє їх сукупність, систему.

На основі аналізу визначено, що комунікативна компетентність – це здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, певну сукупність знань, умінь і навичок, що забезпечують ефективне спілкування. Вона формується в умовах безпосередньої взаємодії, тому є результатом досвіду спілкування між людьми.

Заклади дошкільної освіти є першою і вихідною ланкою у всій системі виховання дітей. Тому в сучасному дошкільному закладі загальною основою виховання і навчання дітей є процес розвитку мовлення та формування комунікативної культури.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ДІТЕЙ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

2.1. Методи дослідження та обґрунтування їх використання

Мовленнєве спілкування є одним із перших видів діяльності, якими опановують діти в процесі онтологічного розвитку. Це загальна умова розвитку особистості дітей дошкільного віку. У процесі різнобічного спілкування діти усвідомлюють цілісність і різноманітність природного, матеріального і соціального світу, формують і розкривають власний внутрішній світ і самооцінку, засвоюють і створюють культурні цінності, є активними суб'єктами. взаємодія.

Мовлення дитини є її основним інструментом спілкування з оточенням і соціалізації. Сучасні інтерпретації вербальної комунікації здійснюються в контексті теорії мовленнєвої діяльності. Вчені розуміють вербальну комунікацію як особливу форму взаємодії між людьми в ході пізнавальної роботи, що складається з комунікативних дій, в яких беруть участь комунікатори – різні люди продукують висловлювання (тексти) і інтерпретують їх[11].

У дошкільників є дві паралельні сфери мовного спілкування:

- спілкуватися з дорослими – вчителями, рідними, знайомими і незнайомими людьми;

- спілкуватися з дітьми – друзями, старшими дошкільниками і дітьми шкільного віку, знайомими і незнайомими людьми.

Потреба в мовленнєвому спілкуванні розвивається впродовж усього періоду дошкільного віку. Успіх взаєморозуміння у мовленнєвому

спілкуванні залежить від того, наскільки сформовані в дітей комунікативно - мовленнєві здібності, мовна мовленнєва та комунікативна компетенції.

Мовна компетенція – це засвоєння та усвідомлення мовних норм, які історично склалися у фонетиці, лексиці, граматиці, орфоєпії, семантиці, стилістиці, та адекватне їх застосування в будь-якій людській діяльності у процесі використання певної мови.

Під мовленнєвою компетенцією учені, зокрема доктор педагогічних наук Алла Богуш, розуміють уміння адекватно, доречно й практично користуватися мовою в конкретних ситуаціях – висловлювати свою думку, бажання, наміри, прохання тощо, застосовуючи для цього мовні, немовні(міміка, жести, рухи), інтонаційні засоби виразності мовлення.

Результатом сформованості як мовної, так і мовленнєвої компетенцій є комунікативна компетенція, під якою розуміють, за визначенням Алли Богуш, комплексне застосування мовних і немовних засобів з метою комунікації, спілкування у конкретних соціально-побутових ситуаціях, уміння орієнтуватись у ситуації спілкування, ініціативність у спілкуванні [10].

У Базовому компоненті дошкільної освіти окреслено мету сучасної лігво дидактики на етапі дошкільного дитинства. Це – формування комунікативно мовленнєвої компетентності дитини дошкільного віку, зокрема здатності дитини виражати свої бажання, наміри, а також давати пояснення своїм діям та їх змісту за допомогою мовних і немовних засобів. Показником компетентності є здатність дитини будувати своє мовне спілкування з іншими людьми в різних життєвих ситуаціях[4].

У практиці дошкільної освіти існує суперечність між розумінням важливості спілкування для психічного розвитку особистості дитини та нерозв'язаністю проблем формування самого спілкування як діяльності. В умовах дитячого садка становлення спілкування підміняють проблемою розвитку компонентів мовлення, а це обмежує можливості гармонійного розвитку особистості через формування широкого кола комунікативних

умінь уміння аналізувати ситуацію спілкування, сприймати та відтворювати не лише змістову, а й емоційну інформацію.

Завдання комунікативно-мовленнєвого розвитку дитини:

- забезпечити цілісність і життєздатність різних спільнот людей – «дитина – дорослий», «діти – дорослі», «дитина – дитина», «діти – однолітки й малюки»;

- розвивати усі форми (емоційно – особистісне, ситуативно – ділове, позаситуативне) і засоби (невербальні, мовні) спілкування вихованців дошкільного віку;

- навчати диференціювати емоції (моральні, інтелектуальні, естетичні);

- формувати інтелект і дослідницьку діяльність, способи пізнання навколишнього світу;

- формувати творче (продуктивне) ставлення до організації діяльності й спілкування;

- розвивати комунікативно – мовленнєві здібності [26].

Спілкування не тільки дозволяє дітям сприймати і засвоювати досвід, але й створює умови для реалізації власної особистості в загальних справах, що не менш важливо, спонукає дітей до обміну досвідом, уваги, поваги, інтересів і здібностей. Тому запропонована система сучасних методів вербальної комунікації описана не з позиції її педагогічних характеристик (візуальної, вербальної, практичної, інтелектуальної), а з позиції реальної взаємодії викладача та студентів.

Вербальні методи спілкування:

- Проводити заохочувальну діяльність;
- Організація пізнавальної діяльності, спрямованої на отримання нової інформації;

- Відтворення знань, формування умінь і навичок;

- Систематизація та узагальнення набутих знань;

- організовувати творчу діяльність і творчо застосовувати знання, уміння та навички в нових умовах;

- Інтерактивне навчання.

Режим взаємодії. Як відомо, жодна освітня інновація не може бути перенесена в чистому вигляді з однієї реальності в іншу, адже значення мають такі чинники, як філософія навчального закладу та рівень професійної підготовки освітян. Вітчизняна наука не дає готових інтерактивних методик навчання дітей дошкільного віку. Але насправді деякі з них можна адаптувати для дітей старшого дошкільного віку.

Зокрема, такі методи:

- Багатоканальна діяльність;
- Активне моделювання;
- Рішення проблем, або «дерева цілей»;
- мікрофон; – карусель;
- Безперервні думки, або «нескінченні ланцюги»;
- Розкрити закони життя;
- інтелектуальні моменти;
- «Чарівне» перевтілення;
- Творча діяльність.

Багатоканальні активності. Відомо, що діти добре засвоюють інформацію, яка зачіпає їхні емоції. Тому головне – викликати здивування та інтерес до проблеми, спонукати до роботи над нею різних аналітиків.

Модель розвитку креативності: здивування – інтерес – проблема – дія – пізнання – творчість.

Активне моделювання. Це практична модель побудови освітнього процесу за допомогою ігор, казок, театралізованої діяльності тощо, спрямована на досягнення, окрім основних дидактичних цілей, наступних:

- Надання дітям можливостей для самовизначення;
- стимулювати розвиток творчої уяви;
- створення умов для соціальної співпраці;

– Заохочення дітей до висловлення своїх поглядів[37].

Один із способів вирішити проблему або "дерево призначення". Вони вибирають проблеми, які не мають чіткого рішення: життєві ситуації, епізоди казок, твори мистецтва. Дітям пропонується представити «дерево цілей» у вигляді фігури і виконати або завершити завдання. За запропонованою схемою можуть працювати кілька груп дітей, кожна спільно повідомить і вирішить проблему. Кожна група пропонує своє власне рішення.

Обговорюючи запропоновану тему, педагог створює з дітьми образне «дерево цілей». Наприклад, на мотиваційному етапі бесіди «Сюрпризи краплинки» надають вчителю можливість поговорити з дітьми.

Три питання моделі:

- Що ми знаємо про воду?
- Про що ти хочеш знати?
- Що повинен зробити, щоб дізнатися?
- Що хочуть знати діти?
- Кому потрібна вода?
- Де у нас є вода в будинку?
- Скільки рідини споживає людина?
- Куди йде брудна вода в квартирі?
- Чому морська вода солоні?
- Які річки протікають в Україні?
- Звідки пішов дощ?

Діти рекомендують тип «дерева-цілі»: хмари з крапельками, Капітошка з крапельками, акваріуми з рибками і т.д. разом з учителем вони вирішують, що «дерево-цілей» буде сформовано у вигляді обкладинки з краплею паперу.

«Дерево цілей» – це образний запис робочого плану, спосіб виконання плану. Наприклад, під час реалізації проекту «Чарівний світ звуків» діти придумали "Дерево цілей" у вигляді дитини, яка чує навколо себе різні звуки: гримить грім, дитина плаче, грає музика[40].

Мікрофон. Це свого роду групове обговорення, яке дозволяє кожному відразу щось сказати, відповісти на питання або висловити свою думку.

Умови використання:

- Надайте слово лише тому, хто бере вигаданий мікрофон;
- Говоріть швидко і лаконічно;
- Не оцінюйте відповідь;
- «Закінчити слово або фразу», «ланцюжок» і т.д. його можна поєднувати з дидактичними іграми.

Карусел. Цей вид інтерактивної діяльності найбільш ефективний для залучення всіх дітей в активну взаємодію з іншими дітьми, дорослими і казковими персонажами, одночасно обговорюючи різні спірні теми.

Цей метод успішно використовують:

- Для обговорення результатів експерименту;
- При роботі з «робочим фартухом» для збору інформації з будь-якої теми;
- Для інтенсивної перевірки кількості та глибини доступної інформації;

Склад цієї роботи передбачає розміщення дитячих стільців в 2 – х колах: внутрішнє – нерухоме, зовнішнє – рухома.

Безперервна думка або «нескінченний ланцюг». Це одна з форм обговорення питань, при якій діти приймають власні рішення протягом обмеженого часу і формують єдиний «ланцюжок думок». Є варіанти цього методу: прийняти самостійне рішення, представляти або вибрати картинку за тематикою.

За зображеннями предмета діти вибудовують ланцюжок думок: столові прилади (на сніданок) – вази (як і тарілки, зроблені з порцеляни) – вода (наливається в вази) – річки (там тече вода) – літо (добре в річці влітку).

Відкриття законів життя. Авторський метод інтерактивного навчання широко використовується в практиці дошкільних освітніх установ. Як відкрити закони життя – одне з них. Він заснований на декомунізації

проблемних ситуацій між дітьми і зовнішнім світом. Це одна з найбільш актуальних і ефективних завдань, умовами якої є розвиток пізнавальної діяльності, підйом до практичних досліджень на вищому рівні, поведінка самої дитини[9].

Основними умовами цього методу є:

- Виявляти або шукати проблеми;
- Організація різних видів спілкування із зовнішнім світом
- Похвала, спостереження, гра, експерименти;
- Обмін враженнями, думками;
- Фіксація результату – сформулюйте, відзначте.

Перевага цього методу в тому, що кожна дитина щодня досліджує закони життя і природи за допомогою своєї творчої діяльності.

Інтелектуальні хвилини. Це інтерактивний спосіб колективного обговорення. Використання інтелектуальних моментів в процесі і вирішенні проблем спонукає дітей проявляти увагу, уяву, творчий підхід і вільно висловлювати свої думки.

Ефективність інтелектуальних хвилин полягає в тому, що цей метод дозволяє зібрати якомога більше ідей від усіх дітей за обмежений час.

Під час інтелектуальних хвилинок дотримуються наступні правила:

- Заяви інших не будуть обговорюватися або піддаватися критиці;
- Не забороняйте іншим повторювати запропоновану ідею;
- Заохочуйте дітей розвивати або змінювати думку інших.

«Чарівний» метод реінкарнації. Цей метод включає в себе дії, що відтворюють явища, які є об'єктами навколишньої дійсності, і дозволяють дітям уявити себе в окремому образі. Перетворення в образ характеризує внутрішній стан дитини, його потреби на певний період часу[39].

Дуже важливо обговорювати почуття образи з кожною дитиною. Щоб використовувати цей метод, потрібно виконати кілька умов:

- мотивувати, створювати ситуації, що вимагають реінкарнації;

- провести відповідну підготовчу роботу над внутрішнім настроєм дитини;
- створювати комфортну обстановку, атмосферу впевненості і розслабленості

Творча діяльність. Метод творчої діяльності полягає в залученні дітей до самостійних дій в творчому процесі і забезпеченні самореалізації кожного. Щоб налаштувати метод, потрібно:

- Створення умов, натхнення, творчого підйому для різних видів діяльності;
- Практичне застосування результатів творчого процесу, оформлення виставок, організація конкурсів, створення сувенірної продукції.

Компонентом інтерактивного методу є метод інтерактивного навчання. При бажанні їх можна комбінувати по –різному.

Прийоми інтерактивного навчання: дослідницький фартух, логічний ланцюжок, про те саме по –різному, добре – погано, «малювання» словами, інсценізація віршів, танок листка, що падає, поетична майстерня, мовленнєвий етикет, відгадай героя, хвилинки осяяння (створення ситуації емоційного сплеску, використання ситуації успіху), пошук добрих слів, «дерево пізнання»[38].

Використання педагогами інтерактивних методів в освітньому процесі дає можливість організувати спілкування як заняття, а завдяки отриманому досвіду голосової взаємодії як з однолітками, так і з дорослими, створює оптимальні умови для ефективного розвитку комунікативних навичок у дітей.

2.2 Характеристика досліджуваної групи дітей та умов їх навчання

Як вже говорилося, в дошкільному віці формується основа комунікативних навичок дитини: здатність розуміти настрої, потреби і поведінку інших людей, орієнтуватися в ситуаціях спілкування і взаємодії. Дошкільнята знають, як правильно вибрати спосіб спілкування, просити і

надавати допомогу, поважати бажання інших і можуть брати участь в спільних діях з однолітками і дорослими. Крім того, така дитина вміє не заважати іншим своїми діями, стримувати себе і повідомляти про свої потреби в прийнятній формі [35].

Дослідно-експериментальна робота проводилась на базі Чернігівського дошкільного навчального закладу № 32 «Веселка». Для дослідження було обрано дві групи А і Б (хлопці та дівчата 47 дітей).

В ході експериментальної роботи ми вибрали наступний етап для проведення дослідження: констатувальний і контрольний.

Метою етапу констатувального етапу було проведення аналізу даних для визначення рівня формування комунікативних навичок за певними показниками.

Рівень формування у дитини здатності і готовності до виконання успішної мовної діяльності, опосередкованої засвоєнням соціальних якостей, цінностей і знань, шляхом соціальної взаємодії з дорослими і однолітками, визначається його структурними елементами. Відповідно до напрямку змісту комунікативних здібностей були визначені критерії та показники, за якими можна визначити рівень їх формування.

Ми визначили і представили такі критерії і показники для характеристики комунікативних здібностей дошкільників у табл. 2.1.

Таблиця 2.1. Критерії та показники рівня формування комунікативних навичок у дітей дошкільного віку

Критерії	Показники
Когнітивний	Розуміння дитиною деталей ситуації спілкування, визнання норм соціальної поведінки, здатність розуміти емоційний стан інших дітей, усвідомлення гри.

Емоційний	Здатність контролювати свої емоції і настрої, мати прийнятні способи вираження емоцій, емоційну орієнтацію на однолітків в групі, здатність будувати безконфліктні відносини.
Комунікативно –інтерактивний	Вести діалог з дорослими і однолітками, отримувати необхідну інформацію під час діалогу, взаємодіяти в процесі діяльності, співвідносити інтереси і бажання інших, слухати співрозмовника і спокійно прислухатися до його власної думки.

Перший когнітивний критерій є важливою складовою процесу формування комунікативних навичок, оскільки він визначає здатність взаємодіяти з іншими на основі співпраці, діяти правильно та спілкуватися без конфліктів. Важливість емоційних стандартів обумовлена тим, що основою психічного розвитку дошкільника і формування особистості є його емоційна сфера. Оскільки розвиток дитини відбувається завдяки спілкуванню, оскільки він пізнає світ і себе в ньому, набуває досвіду, розвивається і зарекомендував себе як особистість. Тому третій критерій був обраний як комунікативно-інтерактивний.

Кожен критерій розкривається через систему показників, що відображають ступінь сформованості окремих складових комунікативних здібностей. При виборі показника важливо враховувати його достовірність (кількісне вираження і якісне тлумачення), доступність (можливість його

застосування в умовах дошкільної освіти) і несуперечливість (наявність компонентів).

Всі нормативи і показники комунікативних навичок не тільки розкривають процес формування у дошкільників, а й сприяють розвитку здатності до взаємодії, яка є необхідним елементом самореалізації та успішності в різних видах діяльності.

На підставі обраних критеріїв та їх показників було визначено формування високого, середнього та низького рівня комунікативних навичок у дошкільників, що показано в табл. 2.2.

Окреслена структура лягла в основу діагностики того, як старші дошкільників визначають свою приналежність до певного рівня.

Для діагностики використовувалося безліч методів: спостереження за дітьми на різних заходах, анкети, бесіди, аналіз ігрових завдань і т.д. Визначимо пропоновані завдання і результати їх виконання відповідно до конкретних критеріїв і показниками комунікативних навичок.

Таблиця 2.2. Характеристики рівня формування комунікативних навичок дітей дошкільного віку.

Рівень	Показники
Високий	Позитивне сприйняття оточуючих; здатність вступати в контакт з дорослими і однолітками; чутливість до емоційного стану людей; здатність дружньо взаємодіяти з однолітками в процесі виконання діяльності, вибирати партнерів для ігор і спільних занять, здатність координувати свої дії з діями інших; здатність самостійно вирішувати або уникати конфліктних ситуацій;

	активне спілкування; здатність говорити тихо, уважно слухати і чітко висловлювати свої вимоги і потреби, здатність підтримувати розмову.
Середній	Тривожність у відносинах з однолітками; схильність вирішувати проблемні ситуації за допомогою дорослих і однолітків; відсутність ініціативи у спільній діяльності, проявів як позитивної, так і негативної поведінки; неправильне вираження власних емоцій і нерозуміння емоційних проявів однолітків; невпевненість в ігровій діяльності; незгоду у висловлюванні думок; несистематичне дотримання культури спілкування.
Низький	Неможливість налагодити контакт самостійно; труднощі у взаєминах з однолітками під час ігрових занять; розлука з дитиною, неправильне поводження в конфліктних ситуаціях; значні труднощі в розумінні емоційного стану співрозмовника; небажання конструктивно взаємодіяти, міркувати про їх емоційний стан і нездатність спілкуватися.

	розпізнавати почуття інших дітей; негативне ставлення до однолітків; складні комунікативні дії; складно слухати іншу люди та сприймати її.
--	---

Критерій: Когнітивний

Показники: розуміння дитиною деталей ситуації спілкування.

Завдання: «Ставлення дитини до однолітків».

Мета: виявити труднощі дошкільників в спілкуванні з однолітками.

Процедура виконання. Вихователь читає вираз і дізнається про наявність або відсутність цих характеристик у дитини.

Показники: обізнаність про гру.

Завдання: «Помічник».

Мета: визначити рівень здібностей дитини взаємодіяти один з одним, співвідносити свої бажання і прагнення з інтересами інших, брати участь в колективних справах і надавати необхідну допомогу.

Матеріал: клей, ножиці, папір, лійка, тканина.

Процедура виконання. Дітям пропонувалося виконувати різні завдання і грати в гру «Чим могу допомогти». Діти діляться на підгрупи, в кожній вибирають капітана (звітують про виконану роботу), готують необхідні матеріали, розподіляють обов'язки і розподіляються по команді.

Завдання для дітей такі:

- Допомогати мити столи і стільці;
- Підклеїти розірвані книги;
- Допомогти очистити ігрове поле.

Методичне забезпечення. Збережена можливість пропонувати цілі, планувати його зміст, призначати обов'язки, вибирати засоби для виконання завдання, об'єктивно оцінювати загальний результат, враховувати думку партнера і виконувати його прохання, а також приймати допомогу.

Показники: здатність розуміти емоційний стан інших дітей.

Завдання: «Відображення емоцій»..

Мета: визначити здатність дошкільників розуміти емоційний стан однолітків та дорослих.

Процедура виконання. Познайомившись один з одним і створивши дружню атмосферу спілкування, дітей попросили розглянути сюжетні замальовки, на яких зображені діти і дорослі в різних ситуаціях (мама сварить хлопчиків, дівчинка розбила склянку, хлопець їсть десерт, дівчинка плаче через відсутність іграшок), дайте відповідь на таке питання:

– Хто зображений на малюнку?

– Що вони роблять? □

– Як вони себе почувають?

– Який у них настрій?

Методичне забезпечення. Дошкільники самостійно правильно описували емоції персонажа, пояснювали їх причини, робили прогнози подальшого розвитку ситуації, записували, чи виконувалося завдання за допомогою дорослих.

Критерій: Емоційний

Показники: емоційна зосередженість на однолітках у групі.

Завдання: «Ми не Поділилися іграшками».

Мета: визначити рівень здатності дитини не сваритися, не створювати конфліктних ситуацій.

Матеріали: коробка та іграшки, серед яких є нові, привабливі (в залежності від кількості дітей).

Процедура виконання. Кожну дитину попросили вибрати іграшку. Якщо конфліктна ситуація виникала через новий конфлікт, після короткого спостереження за поведінкою дитини експериментатор втручався і пропонував різні варіанти вирішення конфлікту:

– Віддайте іграшку першому, хто її брав.

– Не давати нікому нову іграшку.

– Грати всі разом.

– Подарувати іграшку дитині, у якої сьогодні поганий настрій.

Дорослі прислухалися до рекомендацій кожної дитини.

Методичне забезпечення. Протягом усього завдання дошкільники повинні були співвідносити свої рішення з рішеннями інших дітей і демонструвати свою здатність вибирати правильні.

Показники: здатність контролювати свої емоції і настрої.

Завдання: «Дзеркало настрою».

Мета: визначити здатність дитини розуміти настрій партнера з урахуванням його вербальної або невербальної поведінки.

Процедура виконання. Діти були згруповані в пари або невеликі підгрупи, щоб визначити, хто викликав емоції, а хто їх відображав. Наприклад, вихователь каже дитині, якій потрібно було показати емоції, таку інформацію: «Тато прийшов за мною, мені пора» (смуток); «Сьогодні мені куплять собаку» (радість); «Я більше не буду битися» (сором, почуття провини); «Ти зламав мій велосипед» (гнів); «Я не піду туди. Там темрява»(страх); «Я не буду ділитися іграшками з Тарасом» (образа); «Який великий динозавр!» (Здивування). Дитина повторювала фразу, а інша дитина повинна була визначити його почуття в цей момент. Потім діти обмінювалися «ролями».

Методичне забезпечення. Під час завдання зверталася увага на незалежність, що визначає емоційний стан однолітка. Також було зафіксовано, як дитина може передавати різні почуття та емоції за допомогою мови, міміки та жестів.

Показники: здатність будувати безконфліктні відносини.

Завдання: розмова «Дружба в групі».

Мета: розкрити знання дитини про життя в дитячому садку, відносинах в групі.

Процедура виконання. Дітей попросили відповісти на такі питання:

1. Вам подобається грати з дітьми в групах?

2. Ви віддаєте перевагу грати поодиноці або з дітьми.
3. Як я можу запросити друга приєднатися до гри?
4. Що потрібно зробити, щоб діти грали разом?
5. Що значить прийняти правила гри?

Методичне забезпечення. Під час розмови було звернуто увагу на здатність дитини дати повну і змістовну відповідь.

Критерії: комунікація –інтерактивна

Показники: вміння вести діалог з дорослими і однолітками. Завдання: «Спостереження».

Мета: визначити комунікативні навички дошкільників.

Порядок виконання: спостереження за дітьми дошкільного віку в процесі їх повсякденної ігрової діяльності.

Методичне забезпечення. Під час спостереження зверталася увага на характер спілкування дитини, її ініціативність, вміння вступати в діалог, підтримувати і здійснювати його, слухати співрозмовника і чітко викладати свої думки.

Показники: Здатність до взаємодії під час ігрової діяльності, уміння пов'язувати власні бажання з інтересами інших.

Завдання: «Що ти сказав?».

Мета: Розкрити вміння учнів орієнтуватися в мовленнєвих ситуаціях.

Процедура виконання. Дитині описували відповідну словесну ситуацію і просили уявити, що з нею відбувається. Наприклад: «Ти прийшов до бабусі в гості і пішов грати на вулицю. Там незнайомі діти грали в цікаві ігри. Ти теж хотів з ними пограти. Що б ти сказав?»; «Вчителька гралася з іншою дитиною. Ти маєш у нього щось запитати. Що б ти зробив?»; «Олівець, який тобі потрібен на уроках малювання, зламався. Як попросити у друга олівець?».

Методичне забезпечення. У процесі оцінювання враховується повне розуміння ситуації та повнота відповідей.

Показник: Можливість отримати необхідну інформацію під час розмови.

Завдання: «Інтерв'ю».

Мета: Визначити вміння отримувати необхідну інформацію в спілкуванні та вести нескладні розмови з дорослими та однолітками.

Процедура виконання. Дитині пропонується уявити, що він журналіст, який бере інтерв'ю у будь-якої дитини чи дорослого: задає питання про дитячий садок, групу, клас тощо. Отримавши відповідь, дошкільник повинен розповісти свою «доповідь». Далі дітей попросили переказати інтерв'ю «репортера».

Методичний супровід. Зафіксуйте зміст запитань, ступінь їх самостійності, логіку та послідовність запитань.

Показники: вміння слухати співрозмовника, спокійно відстоювати власну думку.

Завдання: «Безлюдний острів».

Мета: продемонструвати здатність дитини слухати інших, поважати власну думку та інтереси, спокійно відстоювати власну думку.

Зміст виконання. Дітей попросили уявити собі поїздку на безлюдний острів. Вони повинні були розповісти про своє перебування на підставі наступних питань:

З чого ви починаєте жити на острові? □

Речі, які потрібно взяти з собою? □

Що кожен з вас буде робити?

Постарайтеся розподілити відповідальність між собою. Кого вибираєш командиром? □

Що ви робите, щоб захистити себе від сильних вітрів?

Методичний супровід. Під час оцінки звертають увагу на їх ініціативу в спілкуванні, висуваються пропозиції, вміння вислухати, переконати і піти на поступки іншої людини.

Загальний рівень формування комунікативних навичок у дітей дошкільного віку оцінювався кількісно за всіма перерахованими критеріями. Середній коефіцієнт був отриманий відношенням суми даних, отриманих компонентами, і їх кількості. Узагальнені кількісні результати комунікативних здібностей на початковому рівні дослідницьких груп (А і В) відображені в табл. 2.3.

Таблиця 2.3. Узагальнені кількісні результати вихідного рівня комунікативної компетентності (%)

Група	Рівні		
	Високий	Середній	Низький
Група А	20,8%	40,6%	35,6%
Група В	19,3%	50,8%	28,9%

Експериментальні дані показали, що середній рівень формування комунікативних навичок переважав у дошкільників обох груп на констатувальному етапі. Однак у дітей групи "А" були аналогічні показники, які були трохи нижче, ніж у дітей групи "В".

Таким чином, ми визначили групу "А" як експериментальну, а групу "В" як контрольну. Давайте представимо результати констатувального експерименту наступним чином у вигляді гістограми.

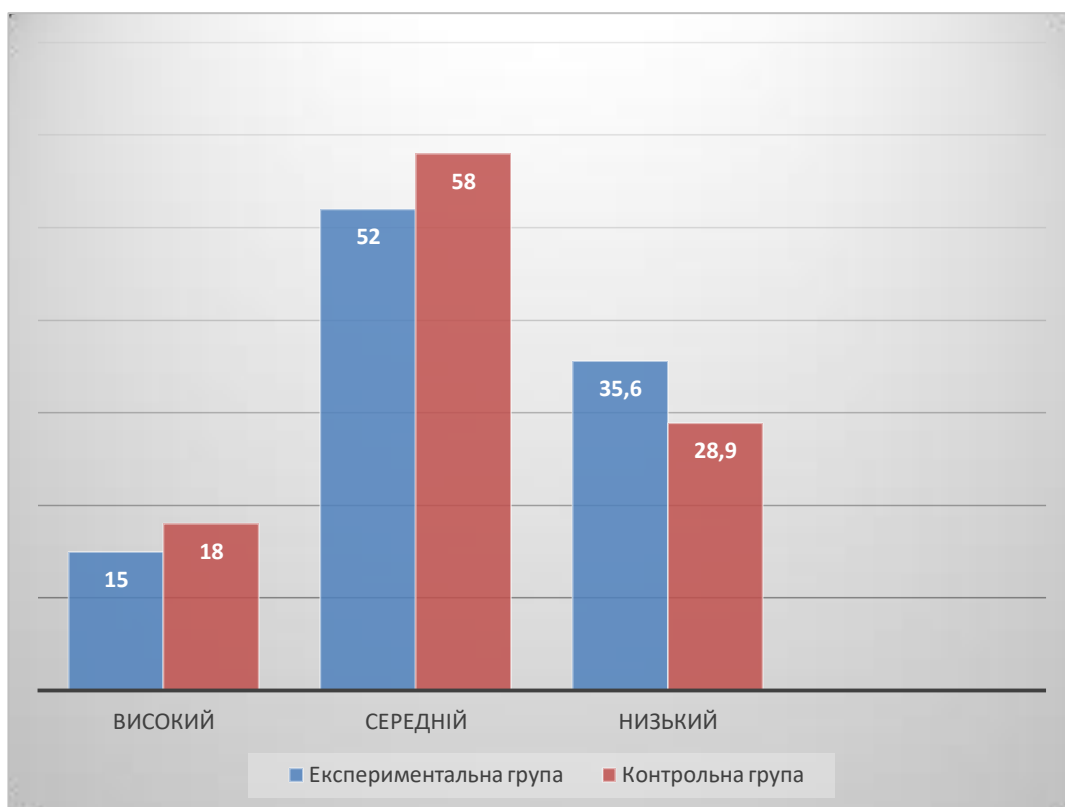

Рис. 2.1. Рівні сформованості комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку

Як видно на рисунку, високий рівень розвитку комунікативних навичок спостерігався тільки у 20,8% (ЕГ) і 19,3% (КГ) дітей. Ці дошкільники були знайомі з назвами основних емоцій, емоцій та продемонстрували розуміння емоційних проявів. Вони також могли активно взаємодіяти з членами групи і спокійно відстоювати свої погляди, поважаючи інтереси інших. Вони намагалися знайти справедливе рішення конфліктних ситуацій.

40,6% (ЕГ) і 50,8% (КГ) дітей продемонстрували середній розвиток комунікативних навичок. Вони були добре зосереджені на основних емоціях, але в той же час демонстрували постійні труднощі з визначенням власних емоційних проявів. Діти на цьому рівні виявляли недостатню комунікативну активність і труднощі зі встановленням контакту. Діалог будувався за допомогою дорослих. І хоча дошкільники цієї групи виявляли недостатню активність в спілкуванні, вони були активно орієнтовані (вони приймали і висловлювали заперечення з урахуванням власних інтересів), виявили, що

володіють інформацією про норми організаційної взаємодії, але були окремі випадки порушень.

Діти з низьким рівнем розвитку комунікативних навичок (35,6% (ЕГ) і 28,9% (КГ)) демонстрували недостатню орієнтацію в назвах емоцій і не могли їх розрізнити. Ці діти були неактивні в спілкуванні, не контактували і діяли індивідуально. Вони пасивно слідували за своїми однолітками за ініціативою, не висловлювали своєї думки, не відстоювали свою думку і не висували свою думку.

Результати констатувального етапу дослідження дали підставу говорити про необхідність підвищення ефективності формування комунікативних навичок у дітей дошкільного віку. Важлива організація і проведення робіт, пов'язаних з введенням педагогічних умов.

2.3. Аналіз результатів дослідження та їх інтерпретація

Метою контрольного етапу експерименту було визначення динаміки змін, що відбуваються в процесі формування комунікативних здібностей, і порівняння рівня розвитку контрольної групи і експериментальної групи після констатувального експерименту. Аналіз результатів, отриманих на контрольній стадії експерименту, дозволив порівняти результати, отримані на початку і в кінці дослідження, щоб визначити значне підвищення рівня комунікативних навичок дітей в експериментальній групі, а також зміни в контрольній групі. Порівняльні кількісні дані про рівень комунікативних навичок дітей в контрольній і експериментальній групах відображені в табл. 2.4 і на рис. 2.2.

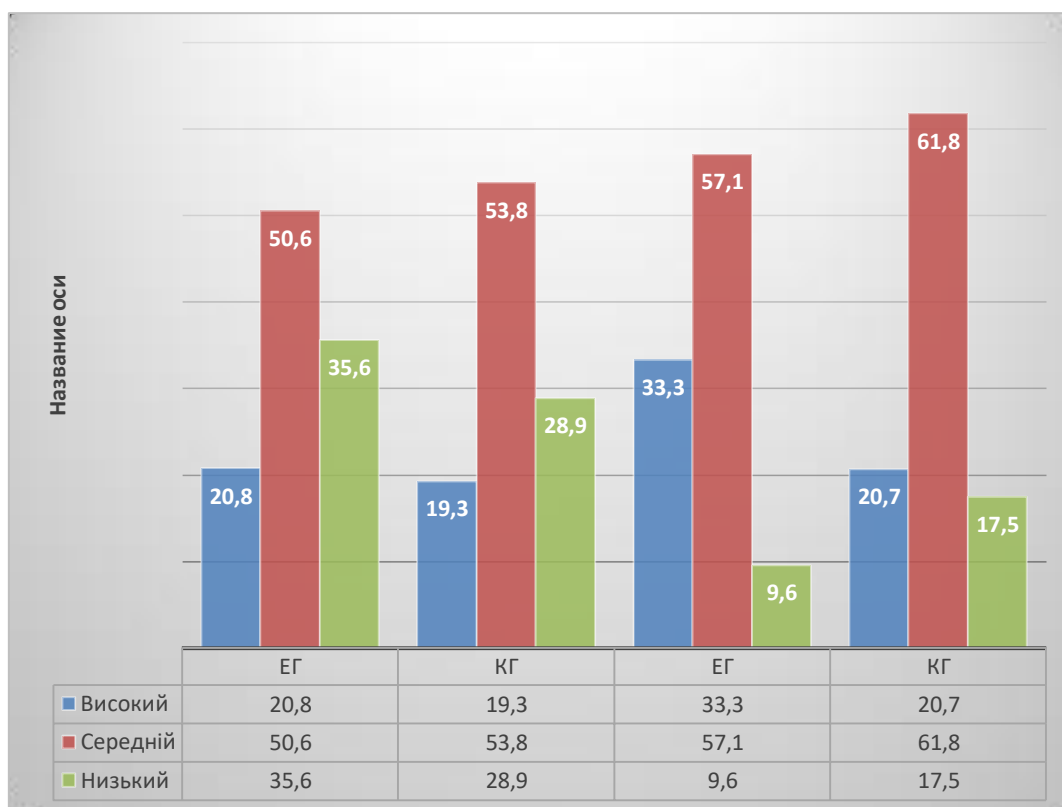
Таблиця 2.4. Порівняльні кількісні дані рівнів комунікативної компетентності дітей контрольної та експериментальної груп (%)

Рівні	Констатувальний етап		Контрольний етап	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ

Високий	20,8	19,3	33,3	40,7
Середній	50,6	53,8	57,1	61,8
Низький	35,6	28,9	9,6	17,5

Результати, показані в табл. 2.4, показують кількісні зміни в рівні комунікативних навичок дітей старшого дошкільного віку в обох групах. Але позитивна динаміка зростання на цих рівнях значима тільки в експериментальній групі дошкільників. Отримані дані представлені на рис. 2.2. Це переконливо доводить, що в умовах реалізації введення педагогічних умов досягається значне зростання рівня формування комунікативних навичок дітей старшого дошкільного віку.

Рис. 2.2. Рівні комунікативного розвитку дітей експериментальної та контрольної груп (%)

Аналіз показує, що 33,3% дітей в експериментальній групі і 20,7% дітей в контрольній групі досягли високого рівня комунікативних навичок. Як бачимо, виявилось, що позитивним ефектом роботи з формування, проведеної в експериментальній групі, стало значне підвищення рівня формування комунікативних здібностей. Середній рівень на початковій стадії експерименту становив 52,6% (ЕГ) і 57,8 (КГ), а кінцевий результат – 57,1% (ЕГ) і 61,8 (КГ). Зміни в показниках низького рівня особливо помітні, якщо на початку експерименту вони становили 35,6% (ЕГ) і 28,9% (КГ) відповідно на заключному етапі експериментальної групи ці результати були значно знижені (9,6%). У контрольній групі також були зміни, але вони не були значними (17,5%).

На закінчення, результати контрольної фази експерименту показали, що діти експериментальної групи виконували ігрові дії, усвідомлюючи необхідність активної взаємодії. Пропонуючи один одному допомогу, вони мотивували її наступним чином: «ми повинні допомагати один одному», «друзі завжди повинні допомагати».

Спостерігаючи за дітьми, ми відзначали їх спроби займатися різними видами діяльності. Діти продемонстрували знання і застосування соціально схвалюваних норм поведінки, що проявляється в зниженні конфліктних ситуацій і явних негативних емоційних проявах. Крім того, діти в групі мали позитивну емоційну координацію. Вирішуючи деякі спірні моменти в грі, ви можна почути «Давайте розберемося разом», «Ми друзі», «Ти мій друг». Діти зрозуміли основи хороших відносин: «Ми повинні допомагати друзям, а не сваритися», «Щоб гра була цікавою, ми погоджуємося і вибираємо щось цікаве для всіх». Таким чином, діти самостійно розподіляли ролі в грі з урахуванням побажань учасників і використовували різні ігрові матеріали.

Не було жодної дитини, яка відмовилася б брати участь у грі після експериментального дослідження. Були сором'язливі, ледь розмовляли, неактивні діти, але вони не були віддалені. Спільні дії під час ігрових сесій усували захисні бар'єри для дітей, викликали емоційну реакцію у партнерів по грі і навчали дітей навичкам взаємодії.

Спостереження за дітьми на завершальному етапі експерименту показали, що діти були більш енергійними, їм було легше спілкуватися з однолітками і дорослими, вони узгоджували план гри, ділилися важливою інформацією, були готові взаємодіяти і допомагати в разі потреби.

Після експерименту кількість дітей, для яких характерні сором'язливість, стриманість і відчуженість, зменшилася. Вони почали брати участь у різних заходах, із задоволенням спілкувалися з однолітками та виявляли позитивне ставлення до спілкування з іншими.

Спостереження показали збільшення кількості високоосвічених дітей в експериментальній групі. Ці діти дошкільного віку голосно вітаються і прощаються, піклуються про дітей всієї групи, спокійно і щиро запрошують вихователів та однолітків з різними проханнями і пропозиціями. У тиші вони могли почути розповідь іншої людини, правильно поводитися в конфліктних ситуаціях, часто люб'язно пропонували допомогу, з вдячністю приймали дорослих і дітей. Діти дошкільного віку оволоділи навичками та вміннями

практичної діяльності. Вони набули необхідного досвіду соціальних відносин, навчилися ефективно взаємодіяти один з одним. Активна участь в освоєнні певних соціальних ролей, норм і функцій дозволило набути навички та здібності, необхідні для їх успішної реалізації.

Таким чином, проведені експериментальні дослідження показують, що формування комунікативних здібностей більш ефективні, коли використовується освітній і розвиваючий потенціал ігрової діяльності, вміло управляється і відповідно, використовується організоване середовище.

Висновок до другого розділу

Вивчення формування комунікативних навичок дошкільників різними способами, в першу чергу ігровою діяльністю, тобто когнітивними критеріями, є важливою складовою процесу формування комунікативних навичок, оскільки воно визначає здатність взаємодіяти з іншими на основі співпраці, правильної, неконфліктної поведінки, спілкування. Важливість емоційних стандартів обумовлена тим, що основою психічного розвитку дошкільника і формування особистості є його емоційна сфера. В оцінці комунікативних навичок третім критерієм є те, що спілкування вибирається в інтерактивному режимі. В процесі ігрової діяльності (високий, середній, низький) характеризується рівень формування комунікативних навичок у дітей дошкільного віку.

Експериментально була перевірена ефективність введення освітніх умов для формування комунікативних здібностей дошкільників за допомогою ігрової діяльності, що дозволило констатувати: формування і подальший розвиток комунікативних навичок за допомогою гри відбувалося в ході констатувальної роботи з дитиною. Схвальна робота забезпечувала розвиток у дитини ініціативи, придбання навичок аналізу свого стану, готовність самостійно вирішувати проблеми, пов'язані зі спілкуванням і взаємодією з однолітками і дорослими, але все це проявлялося на середньому рівні.

Ефективність експериментального дослідження, проведеного в ході контрольного експерименту, було з'ясовано, що для формування комунікативних навичок у дітей експериментальної групи проводиться порівняльний аналіз рівня комунікативних навичок експериментальної та контрольної груп з використанням ігрових інструментів. Було виявлено підвищення зазначеного рівня. Динамічні характеристики демонструють поліпшені комунікативні навички у 33,3% дошкільників в експериментальній групі і у 20,7% вихованців контрольної групи.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційному дослідженні пропонуються теоретичні узагальнення та практичні розв'язання проблем формування комунікативної компетентності дітей дошкільного віку, включаючи розробку умов навчання, теоретичну демонстрацію та експериментальну перевірку для ефективного вирішення конкретних завдань.

На цьому етапі сформульовано теоретичні основи формування комунікативної компетентності дітей дошкільного віку.

Обґрунтовано характеристику комунікативної компетентності як педагогічної категорії в рамках сучасної наукової парадигми. Встановлено, що комунікативна компетентність характеризується взаємодією з іншими людьми (вихователями, однолітками тощо). Завдяки сформованим комунікативним навичкам діти можуть встановлювати зв'язки з людьми, практикувати навички командної роботи, учні знаходять своє місце в суспільстві та вчаться розуміти, використовувати та поважати здібності інших.

Під комунікативною здатністю дошкільників в ігровій діяльності ми розуміємо здатність дітей комплексно використовувати мовні та невербальні засоби для досягнення цілей спілкування, здатність до активного спілкування в конкретних соціально – побутових та ігрових ситуаціях, уміння планувати й організувати різні види діяльності. Тип діяльності за своєю структурою дотримується поведінки, норм і етикету партнерства і рольового підходу в процесі взаємодії. Сформованість комунікативної компетентності у дітей дошкільного віку можна визначити як комплексну характеристику, яка визначається рівнем розвитку комунікативної діяльності в комунікативній сфері, орієнтацією на дорослого, визнанням особливої ролі вихователя, розвитком ініціативи, доброзичливості. Доведено, що комунікативні та навички дітей дошкільного віку можуть навчити їх взаємодіяти в групі, розвивати повагу до особистості, опонентів у спільній діяльності та групи в цілому, особливо почуття відповідальності за доручену справу.

Досліджено сформованість комунікативних здібностей дітей дошкільного віку в ігровій діяльності та запропоновано відповідні показники: Когнітивні еталони включають розуміння дошкільниками основних соціальних норм поведінки та здатність розуміти емоційні стани інших дітей. розуміння дитиною конкретних ситуацій спілкування та знайомство з іграми; емоції – здатність контролювати свої емоції та настрої, оволодівати суспільно прийнятними способами вираження емоцій, встановлювати безконфліктні стосунки, вміння взаємодіяти під час спільної діяльності, співвідносити свої власних побажань до інтересів інших, прислухатися до думки співрозмовника та спокійно відстоювати свою точку зору; Комунікація та взаємодія – вміння вести діалог з дорослими та однолітками, отримувати під час діалогу необхідну інформацію, уміння взаємодіяти під час ігрової діяльності, пов'язувати власні бажання з інтересами інших, слухать.

Характеризується рівень формування комунікативних навичок у дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності (високий, середній, низький).

Виявляється, що більшість дошкільників, які перебувають на стадії завершення, мають середній і низький рівень вивчених проблем. Експериментально перевіряється ефективність приведення освітніх умов для формування комунікативних здібностей дошкільників за допомогою ігрових занять. Встановлено, що ефективне формування комунікативних навичок дошкільників в процесі ігрової діяльності можливо з урахуванням багатьох умов навчання. Аналіз показує, що 33,3% дітей в експериментальній групі і 20,7% дітей в контрольній групі досягли високого рівня комунікативних навичок. Як бачите, виявилось, що позитивним ефектом роботи з формування, проведеної в експериментальній групі, стало значне підвищення рівня формування комунікативних здібностей.

Середній рівень на початковій стадії експерименту становив 52,6% (ЕГ) і 57,8 (КГ), а кінцевий результат – 57,1% (ЕГ) і 61,8 (КГ). Зміни в індикаторах низького рівня особливо помітні. Якщо на початку експерименту

вони становили 35, 6% (ЕГ) і 28, 9% (КГ) відповідно, то на заключному етапі експериментальної групи ці результати були значно знижені (9, 6%). У контрольній групі також були зміни, але вони не були значними (17, 5%).

Проведені дослідження не вичерпують всіх аспектів розглянутої проблеми. Беручи до уваги індивідуальні особливості дитини, представляється багато обіцяючим вивчити деталі їх використання і розглянути можливість використання інтерактивних методів в якості основного виду діяльності та ефективного засобу формування комунікативних навичок дитини на ранніх етапах його розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Eurydice. Key Competencies. A developing concept in general compulsory education. The information network on education in Europe.

- 2002.<http://www.edmide.gr/KEIMENA%20E.U/key%20competences%20Europe>.
2. Kornijaka O.M. Psykhologhija komunikatyvnoji kuljtury shkoljara. Psychology of communicative culture of schoolchildren. K. : Milenium. 2006. 336 p.
 3. Артемова Л. В. Пріоритети в підготовці педагогів дошкільного профілю. Дошкільне виховання. 2002. №2. С. 7–9.
 4. Базовий компонент дошкільної освіти. Нова редакція / Богуш А.М., Беленька Г.В., Богінч О.Л. та ін. Київ. Видавництво.2012. – 26с.
 5. Беленька Г.В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання: монографія. Київ : Світич. 2006. 304 с.
 6. Білан О.І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля». Тернопіль «Мандрівець». 2017. 256 с
 7. Блеч Г. Компетентнісний підхід у навчанні української мови школярів з порушеннями інтелектуального розвитку. Освіта осіб з особливими освітніми потребами: шляхи розбудови. № 16(1) 30 –39. 2020.<https://spp.org.ua/index.php/journal/article/view/140>
 8. Богуш А. М. Базовий компонент дошкільної освіти. Київ. Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України. 2012. 26 с.
 9. Богуш А.М. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі. К.: Вища шк. 1992. 412 с.
 10. Богуш А. М., Трифонова О. С., Кисельова О. І. Формування мовної особистості на різних вікових етапах : монографія. Одеса : ПНЦ АПН України, 2008. 272 с.
 11. Вазинський С. Е., Щербак Т. І. Методика та організація наукових досліджень : навч. посіб. Суми: Сум. ДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 260 с.
 12. Васьківська Г. Формування комунікативної компетентності особистості як основна проблема сучасної лінгводидактики. Науковий вісник

- Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, 2016.С.33 –38.
13. Видра О. Г. Вікова та педагогічна психологія.К. : Центр учбової літератури, 2011. 112 с.
 14. Гончаренко А. Сучасні підходи до розвитку мовлення дітей. Дошкільне виховання. 2004. № 7. С. 18–19.
 15. Гоян І.М. Методи діагностики психічного розвитку дітей. Івано – Франківськ : Симфонія форте. 2014. 652 с.
 16. Єгорова Є.В. Комунікативна компетентність як складова психологічної готовності майбутніх педагогів до професійного навчання.Компетентнісний підхід в освіті: теоретичні засади і практика реалізації : матеріали методолог. семінару м. Київ, 3 квіт. 2014 р. : у 2 ч.. Київ : Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2014. Ч. 2. С. 199–202.
 17. Зимня І. А. Лінгвопсихологія мовної діяльності. М., 2001. 267 с.
 18. Кошель А, Кошель В, Бойправ С, Сиз Г.Формування комунікативної компетентності майбутніх вихователів дітей дошкільного віку в процесі професійної підготовки.Педагогічна освіта: теорія і практика Т. 2. Вип. 25, 2018. С. 176-180.
 19. Кутіщенко В. П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій). 2 –ге вид.: Навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури. 2010. 128 с.
 20. Кучай О.В. Компетенція і компетентність. Рідна школа. 2009. №11. С. 44 –48.
 21. Лазарев М. Культура педагогічного спілкування як фактор гуманітаризації сучасної освіти. Суми, 1996. 285 с.
 22. Лохвицька Л. В. Інтеграція української дошкільної освіти із зарубіжним педагогічним досвідом. Гуманітарний вісник Пряяслав-Хмельницького державного педагогічного університету ім. Г. Сковороди : наук.-теорет. зб. редкол. В. П. Коцур. Переяслав-Хмельницький, 2008. Вип. 13 : Педагогіка. Психологія. Філологія. Філософія. С. 292–296.

23. Луцан Н.І. Методика розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку за текстами українських народних ігор: Автореф.дис.канд.пед.наук. Одеса. 1995. 18 с.
24. Ляшенко І. В. Компонентний аналіз комунікативної компетенції майбутніх юристів. URL: http://irbis_nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe
25. Малятко. Програма виховання дітей дошкільного закладу. К.,1999. 286 с
26. Марченко І.С. Діагностика комунікативних здібностей дітей із ТПМ/ *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія.* Зб. наукових праць. К.:НПУ імені М.П. Драгоманова. 2012. № 21. С. 17.
27. Павелків Р. В. Психодіагностичний інструментарій в умовах дошкільного закладу. навч. посіб. Київ. Центр учбової літератури. 2013. 296 с.
28. Пентилюк М. І., Горошкіна О. М., Нікітіна А. В. Концепція когнітивної методики навчання української мови. Дивослово. 2004. № 8. С. 5 –9.
29. Піроженко Т. О. Комунікативно –мовленнєвий розвиток дошкільника. Тернопіль: Мандрівець. 2010.
30. Пометун О. І. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки. Вісник програм шкільних обмінів. 2005. № 23. С. 18–22.
31. Пометун О. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти. Рідна школа. 2005. № 1. С. 65-66.
32. Пометун О., Піроженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. Київ. 2011. 135 с.
33. Постоян Т. Г. Розвиток зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку в процесі продуктивно –творчої діяльності: Автореф. дис. канд.пед. наук: 13.00.02. Одеса. 1998. 18 с.
34. Свинарук Л. Розвиток зв'язного мовлення – запорука успішного навчання в школі. Умань : Жовтий. 2011. С .133 –138.

35. Сенько І.В. *Формування комунікативної компетенції у дітей старшого дошкільного віку в процесі ігрової діяльності*. IV Всеукраїнська науково – практична конференція «Дошкільна і початкова освіта: реалії та перспективи» м. Суми, СумДПУ імені А.С. Макаренка, 23 –24 квітня 2020 року
36. Словник –довідник психолога –консультанта. Упорядники : Н.В. Гаркавенко, Я.В. Чаплак, С.К. Шандрюк, І.І. Солійчук. Наук. ред. В.Г. Панок. Чернівці : Рута. 2010. 196.
37. Фільчакова Т. Мовленнєві заняття із старшими дошкільниками. «Палітра педагога». 2009. № 6. с. 22.
38. Хомічук, Н. В., Сніжко, О. М. Розвиток комунікативної компетентності дошкільників на основі інтегрованого підходу. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 16: Творча особистість вчителя*. 2021. С. 118 –124.
39. Чернишова, О. О., Кушнір, І. В. Розвиток комунікативної компетентності дітей дошкільного віку в ігровій діяльності. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Педагогічні науки*. 2021. С. 104 –107.
40. Шадріков В. Практика проведення діагностики розвитку дитини в системі дошкільної освіти. *Психолог*. 2006. № 44. С. 20 –21.